

Hayat TARİH MECMUASI

Bu sayıda neler var

Atatürk ve Komünizm 4
Pierre Loti'nin Mektupları 10
Hüsrev Paşa'nın İdamı 16
Kırım Harbi'nde İstanbul Hastaneleri 19
Türk Sarayında Müstesna Bir Prenses: Âdile Sultan 27
Ayın Takvimi 34
Nihad Sami Banarlı İle Bir Konuşma 36
Mâbeynci Âtıf Bey'in Hatıraları 40
Topkapı Sarayı Silâh Müzesi 49
Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıraları 58
Çağlar Boyunca Türk Bayrağı 66
İlk Türk Denizaltısı 72
Kaybolan Keşif Heyeti 79
XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Devleti 84
Asya'daki Savaş 90
Tarihe Akan Bir Ay 95
Tarih Postası 96

Hayat TARİH MECMUASI

Aylık Kültür Mecmuası

YIL : 1 SAYI : 10
CİLT : 2 1 KASIM 1965

İMTİYAZ SAHİBİ: Şevket RADO

NEŞRİYAT MÜDÜRÜ: Yılmaz ÖZTUNA

MESUL YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Orhan Ş. YÜKSEL

BASILDIĞI YER: Tifdruk Matbaacılık Sanayii A. Ş. Basımevi - Divanyolu Türbedar Sok. No: 22 İstanbul TEL: 27 95 10 (4 hat)

ABONE: Bateş Bayilik Teşkilâtı. Cağaloğlu-İstanbul TEL: 27 12 07

Hüsrev Paşa'nın İdamı

Yazan: RAGIP ŞEVKİ YEŞİM

XVII. yüzyılın ünlü tarihçilerinden olan Naima Osmanlı İmparatorluğunun iç durumunu parça parça önümüze sermesi bakımından dikkate değer bir özellik taşımaktadır. İmparatorluğun bir köşesi olan Haleb'de doğdu. Bir başka köşesi olan Patras'da ölmek gibi bir bahta sahip olan Naima'nın gömüldüğü camiin mezarlığı zamanla yok olduğu için dünyada bir dikili taşı bile kalmamıştır. Bu sayfalarda, onun 1591-1659 yılları arasındaki 70 yıllık hadiseleri çok tatlı, çok zarif bir şekilde anlatan 6 ciltlik tarihinden bir parçayı okuyacaksınız.

ŞAH Abbas ölmüş, torunu İbni Sâfi Mirza onun yerine Şah Sâfi adı ile tahta çıkıp İran Şahı olmuştu. O ay cemaziyelevvel ayı idi (1). Başkumandan henüz Üsküdar'da iken bu haber İstanbul'a gelmişti. Hatta o zamanın tatlı sözlü şairi Nef'î, Hüsrev Paşa'ya verdiği bir kasidesinde bu hadiseyi şu beyitle tâbir etmişti:

Havf-ı tîğıyle diyâr-î ademê cân atdı
Doymadı hamle-i pür-savletinê Şâh-i Acem
(2).

Hüsrev Paşa ile sefere giden vezirler Niğdeli Mustafa Paşa, Anadolu Beylerbeyisi Çerkes Zori Paşa, Başdefterdar Ebubekir Paşa, doğancıbaşılıktan çıkma Yeniçeri ağası Mostarlı Mustafa Paşa idi. Askerin kalabalığı öyle bir derecede idi ki, anlatılamaz.

Hüsrev Paşa kan akıtma ile, ölüm cezaları ile Haccac-ı Zalim gibi davranarak konak konak Karaman topraklarına yöneldi, Akşehir'e vardığı zaman o memleketin kadılarından Avni Osman Efendi'yi şikâyetlerin şeriata uygunluğuna bakmadan yakalatıp hapsettirdi. Ama sonra salıverdi. Fakat vezirin gaddarlığının göklere yükselmesiyle zavallı kadının vehim yüzünden ödü patladı, salıverildiği gün öldü.

Yol üzerindeki kazalarda, vilâyetlerde, suçlu - suçsuz herkes korkuya düşüyor, halk tabakasından, üst tabakadan kim varsa vücutları tir tir titriyordu.

Paşanın şerrinden ürkenler, kan dökmesinden korkanlar:

Gelür ol vezîr-i hûnî
Kılıcı elinde kanlu

(1) *Şubat 1628.*

(2) *«Korku kılıcı ile ölüm diyarına can attı» «Saldırı dolu hamlesine doymadı Acem Şahı.»*

Hüsrev Paşa'yı idam ettiren IV. Sultan Murad

Savul ey gönül yolundan
Ki yaman geliştir bu

diye nice nice sadakalar veriyorlar, hayır işliyorlardı.

Konya'ya varılıp orduy-ı hümâyun Konya çayırına indiği zaman paşayı karşılayanlar arasında Arnavut emîrlerinden Durmuş Bey de vardı. Durmuş Bey Sultan Süleyman zamanından kalmış gazi bir ihtiyar kahramandı. Vaktiyle Rumeli'nde mehdî diye ortaya çıkan adamı canlı canlı yakalayıp öldürtmüş, serhatlerde hayli hizmetlerde bulunmuştu. Ama, Avlonya sancağından azledilmiş Deli Yusuf Paşa ile aralarında eski bir düşmanlık vardı. Bu Yusuf Paşa Abaza seferinde yoldaşlık kurduğu için sadrâzam Hüsrev Paşa'nın gözüne girmiş, makbulü ve dostu olmuştu. Bu yüzden Durmuş Bey'i vezire gammazlamış, kötülemişti. Aman dinlemeyen başkumandan da Konya'da Durmuş Bey gelip kendisi ile buluştuğu zaman güya ona ikramda bulundu, bir hıl'at giydirdi. Halbuki daha önce sadrâzam'a şikâyetçiler gelmiş, Durmuş Bey'in kardeşi oğlunun birkaç kişiyi öldürüp kaçtığını söylemişler:

— Durmuş da malımızı aldı! diye dert yanmışlardı.

Sadrâzam, akşam üstü Durmuş Bey'i otağa davet etti. Para cezası denilen mal ve eşyayı sordu. Durmuş Bey:

— Devletlû, bu kadar levent asker sahibiyim. Bende akça mı kalır? Bugün gelen yarına kalmaz! dedi.

Vezir çok kızdı, gazaba geldi:

— Elbette aldığın malı bana teslim edeceksin, yoksa başını koparırım! diye bağırdı.

Durmuş Bey de kükredi:

— Bende para yoktur. Ömrümü din uğruna harcadım. Ecelim gelmediyse senin

beni öldürmeye kudretin olamaz. Hakkımda düşman sözü dinleyip haksız yere kanıma giriyorsun. Mahşer gününde iki elim yakandadır! diye korkusuzca nice sözler söyledi.

Sadrâzam:

— Cellât! diye bağırdığı anda Durmuş Bey şehit olmaya candan razı bir şevkle durduğu yerden biraz geri çekildi:

— Bre yürü, gel! Seksen yaşıma girdim. Vücudumda kâfirlerin kılıç ve tüfeğinden yaralanmamış yerim yoktur. Senin gibi durmadan günah işleyen merhametsiz zalim zamanında sağ gezmekten, ölmek daha iyidir. Senin gibi filânın (3) gaddar kılıcı ile şehit olmak mutluluktur! diye bağırarak vezirin yüzüne, göz göre göre bir yığın ağır küfürler savurdu.

Tıynetsiz cellât yetişti, o kahraman ihtiyarın bir kılıç vuruşu ile başını vücudundan ayırdı.

Bu vakada hazır bulunanlardan bazıları anlatmışlardır ki, o ihtiyarın çıplak vücudunda bulunan yaralar sayılmış, altmış tanesinin savaşlarda alınmış yaralar olduğu görülmüştür. Böyle bir yürekli yiğite kıyılmasına sebep olan Yusuf Paşa kötülenmiş, lânet olunmuş, küfür edilmiştir.

(Naima, Hüsrev Paşa'nın bu İran ve Bağdad seferinde durmadan vezir başı, han, defterdar, asker ve Arap reisi başı kestiğini, zulümlerinin Dördüncü Murad'a kadar aksettiğini, nihayet azlolunarak Tokat'a gönderildiğini, padişahın ise bu zalim adamın idamına karar verdiğini, Özi muhafızı Murtaza Paşa'nın bu işe memur edildiğini yazıyor, Murtaza Paşa'nın gelip Tokat'a dayandığını söylüyor.)

Murtaza Paşa askeri şehre hücum edip girdiler, Hüsrev Paşa sarayını kuşattılar. Hüsrev Paşa kulları da kapıda takım takım müdafaaya gayret ediyor, şiddetle dövüşüyorlardı. Murtaza Paşa ilerleme emrinde ısrar gösterince asker kapıdan girmek mümkün olmadığını görerek sarayın arkasından bir duvarı delip içeriye girdiler. Ama müdafiler de dayandılar. Şiddetli bir dövüş oldu. İki taraftan da nice kimse yere serildi.

Murtaza Paşa dövüşün uzayıp gittiğini görünce, iş geri kalır, Hüsrev Paşa'nın kaçması veya başka türlü bir hal olması endişesi ile şehir halkına tellâllar çıkartıp şöyle bağırttı:

— Başı padişahın! Malını yağma edene izin!

Halk bu haberle üşüştü, önce Hüsrev Paşa'nın kethüdası Hacı İvad Süleyman'ın menzilini yağma ettiler. Sonra saray yağmasına el koydular.

O sırada Macar Ali Kethudâ, Murtaza Paşa'nın huzuruna gelip eteğini öperek el kavuşturduğu sırada bir içoğlanı kılıcını çekti, Macar Ali Ağa'yı kesmek istedi. Buna Murtaza Paşa mâni oldu.

Hüsrev Paşa kaleden saraya top atıldığını görünce bütün ümitleri kırıldı. Etrafındakilere:

— Anlaşıldı, hal böyle. Neden dövüşüyorsunuz? Son vaktimde padişaha asi olacak değilim. Emir hakkın, ferman padişahın! dedi, taraftarlarına:

«Dövüşten el çeksinler!» diye seslendirdi.

Sonra Murtaza Paşa'ya haber gönderdi:

— Gelsin, Padişahın fermanı ne ise ben itaat ederim!

Murtaza Paşa Gor adındaki cellâdı iki kişi ile gönderdi. Bunlar Hüsrev Paşa'nın huzuruna girdikleri zaman Paşa:

— Beni öldürmeye mi geldiniz? diye sordu.

— Hayır sultanım, Murtaza Paşa tarafından adam istemişsiniz. Onun için bizi gönderdi.

— Varın, paşaya selâm eylen, gelip benimle buluşsun.

Murtaza Paşa uyanık ve tecrübeli adamdı. Bu vahşî aslanın huzuruna varıp buluşmayı uygun bulmadı. Hatt-ı şerîfi kethüdasına verip yanına silâhlı bir kuvvet katarak gönderdi. Meğer Hüsrev Paşanın iç ağalarından bir grup kılıçlarını çekmişler, kapı ardına gizlenmişlerdi. Murtaza Paşa gelirse kılıç üşürüp paralayacaklardı.

Murtaza Paşa kethüdası Hüsrev Paşa'nın karşısına çıkarak hatt-ı şerîfi kendisine sundu. Paşa bunu okuyunca:

— İnnallah ve inna ileyhi raciyun! Emir padişahın! dedi.

Murtaza Paşa'nın huzuruna gelmemesi, onun hileli eteklerine düşmemesi karşısında arkasından atıp tuttu:

— Bre yolsuz nâdan! Mademki hakkımda hat getirdin, neden bana göstermeyip dövüşe giriştin? Son zamanlarımda padişaha asi mi olsam gerek? Maazallah! Elhükmülillah! Ama inşallah sen de sağ kalacak değilsin. Bu işler üzerinde çok kimsenin başını alırlar! dedi.

Abdest aldı, namaz kılıp vasiyetini yaptı. Günahlarına tövbe etti, Allah'a döndüğünü bildirdi, başını kıbleye çevirdiği anda kendisini cellâdın kemendine teslim etti.

Günlerden cuma idi. Vakit ikindiydi.

(3)Naima burada, Durmuş Bey'in savurduğu galiz küfrü kullanamadığı için bu kelimeyi sarf etmiştir.